

Anarchisten tegen Hitler

De ondergrondse FAUD in het Rijnland

1995

Op 5 november 1937 werd Julius Nolden, een arbeider van een autofabriek in Duisburg, door de "Volksrechtbank" in Berlijn veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf wegens "het voorbereiden van een daad van hoogverraad met verzwarende omstandigheden". Nolden stond aan het hoofd van de FAUD (anarchosyndicalistische Vrije Bond van Duitse Arbeiders) in het Rijnland toen die ondergrondse organisatie in januari 1937 door de Gestapo werd ontmanteld. Samen met hem werden 88 andere mannelijke en vrouwelijke anarchosyndicalisten gearresteerd die begin 1938 in het Rijnland terechtstonden. In 1921 had de FAUD in Duisburg ongeveer 5000 leden. Daarna liep het aantal terug en tegen de tijd dat Adolf Hitler in 1933 aan de macht kwam, waren er nog maar een paar kleine groepjes over. Zo waren er ongeveer 25 militanten actief in de regio Duisburg en had de regionale bond van Rijnland ongeveer 180-200 contributiebetalende leden. Op haar laatste regionale congres, in maart 1932 in Erfurt, had de FAUD besloten dat bij een eventuele machtsovername door de nazi's het bondsbureau in Berlijn zou worden opgeheven en vervangen door een ondergrondse directie (gevestigd in Erfurt) en dat er als antwoord een algemene staking zou moeten komen. Dit laatste besluit bleek onuitvoerbaar: om te beginnen werd de FAUD in heel Duitsland gedecimeerd door een golf van arrestaties. In april-mei 1933 slaagde Dr. Gerhardt Wartenburg, voordat hij het land moest ontvluchten, erin een vervanger voor zichzelf als secretaris van de FAUD te vinden in de persoon van Emil Zehner, een smid uit Erfurt. Wartenburg vluchtte naar Nederland, naar Amsterdam, waar hij samen met andere Duitse emigranten werd opgevangen door de Nederlandse anarchosyndicalist Albert de Jong. Ook het secretariaat van de IWA (de Internationale Arbeidersvereniging die vakbonden met een libertaire en revolutionaire inslag omvatte) werd naar Nederland verplaatst, maar dat belette niet dat de archieven van de organisatie in handen van de nazi's vielen. In het najaar van 1933 werd Emil Zehner vervangen door Ferdinand Gotze, een lid van de Saksische Kamer voor Arbeid, toen geleid door Richard Thiede uit Leipzig. Ondertussen dook Gotze, op de vlucht voor de Gestapo, in de herfst van 1934 weer op in het westen van Duitsland, waar steun van de Nederlandse federatie van de IWA (het NSV) het mogelijk had gemaakt een ondergrondse FAUD-groep op te richten. Tegelijkertijd en in alle haast werd in Amsterdam een FAUD-secretariaat in ballingschap opgericht.

Duisburg, het verbindings- en agitatiecentrum voor West-Duitsland

Tot aan de machtsovername door de nazi's stond de arbeider Franz Bunged aan het hoofd van de Duisburgse federatie. Hij werd in 1933 zonder enige schijn van proces opgesloten in het concentratiekamp Bogermoor. Bungert werd binnen een jaar vrijgelaten, maar vond het absoluut onmogelijk om zelfs maar de minste illegale activiteit te ontplooiën vanwege de strenge bewaking waaronder hij werd gehouden. Zijn plaats werd ingenomen door Julius Nolden, een staalarbeider die op dat moment werkloos was. Nolden was tot dan toe penningmeester van de Rijnlandse Kamer van Arbeid geweest. Ook Nolden werd gearresteerd door de Gestapo, die vermoedde dat zijn baan bij een verbrandingsinstallatie een dekmantel was voor illegale contacten met andere FAUD-leden. In juni 1933, kort na zijn vrijlating, ontmoette Nolden Karolus Heber, een lid van het ondergrondse Erfurt-directoraat. Het doel van hun ontmoeting was de clandestiene ontsnapping van gecompromitteerde collega's naar Nederland te organiseren en een verzetsorganisatie in het Rijnland en de Rhur-districten op te zetten. Nolden en zijn collega's legden de basis voor een netwerk om mensen naar Amsterdam te smokkelen en verspreiden antifascistische propaganda. Uit de rechtbankverslagen blijkt dat anti-nazipamfletten die in die tijd circuleerden onder de titel "Eet Duits fruit en blijf gezond", zo populair waren onder de mijnwerkers dat ze elkaar begroetten met: "Hebben jullie ook Duits fruit gegeten?"

Na 1935 en de verbeterende economische situatie in het land werd het steeds moeilijker om een illegale anarchosyndicalistische organisatie overeind te houden. Veel kameraden hadden na jaren van werkloosheid en losse arbeid weer werk gevonden en waren terughoudend om zich in te zetten voor actief verzet. De Gestapo-terreur deed de rest. Bovendien droogde de steun uit Amsterdam in 1935 op. Het uitbreken van de Spaanse revolutie in 1936 gaf een impuls aan de anarchosyndicalistische activiteit in Duitsland. Nolden bouwde zijn contacten op met Duisburg, Düsseldorf en Keulen, organiseerde bijeenkomsten en lanceerde abonnementen om de Spaanse kameraden financieel te steunen. Tegelijkertijd gebruikte Simon Wehre, uit Aix-la-Chapelle (Aken), het netwerk van de Rijnlandse Kamer van Arbeid om vrijwillige technici te werven die bereid waren naar Spanje te gaan. In december 1936 slaagde de Gestapo er dankzij een spion in om het bestaan van groepen in de steden Munchengladbach, Dulken en Viersen te ontdekken. Begin 1937 pakte de politieke politie 50 an-

archosyndicalisten uit Duisburg, Düsseldorf en Keulen op. Nolden behoorde tot de gearresteerden. Even later werden nog meer arrestaties verricht, waardoor het aantal leden van de vogelvrij verklaarde FAUD in de klauwen van de Gestapo op 89 kwam. Het duurde een jaar om de zaak tegen hen op te bouwen. Deze mannelijke en vrouwelijke kameraden werden beschuldigd van "het voorbereiden van daden van hoogverraad" en zij werden in januari en februari 1938 voor het gerecht gebracht. Slechts zes werden niet veroordeeld wegens gebrek aan bewijs. De rest werd veroordeeld tot gevangenisstraffen van enkele maanden tot zes jaar. Julius Nolden werd opgenomen in de gevangenis van Luttringhausen en bleef daar tot de komst van de geallieerden op 19 april 1945. Op Pinksterzondag 1947 kwam hij in Darmstadt met andere kameraden bijeen om de Federatie van Libertaire Socialisten (anarcho-syndicalisten) op te richten.

Moord op militanten

Verskillende kameraden werden in de gevangenis vermoord. De draaibankwerker uit Duisburg, Emil Mahnert, werd volgens de getuigenis van vier andere gevangenen door een politiebeul van twee verdiepingen naar beneden geslingerd. De metselaar Wilhelm Schmitz stierf in de gevangenis op 29 januari 1944 en de omstandigheden van zijn dood zijn nooit goed opgehelderd. Ernst Holtznagel werd naar het beruchte 999 strafbataljon gestuurd, waar hij werd gedood. Michael Delissen uit Munchengladbach werd in december 1936 door de Gestapo doodgeslagen. Anton Rosinke uit Düsseldorf werd in februari 1937 vermoord. In augustus 1946 schreef de Düsseldorfse anarchosyndicalist Ernst Binder: "Omdat massaverzet in 1933 niet mogelijk was, moesten de beste leden van de beweging hun energie verspillen aan een hopeloze guerrillacampagne. Maar als de arbeiders uit dat pijnlijke experiment de les zullen trekken dat alleen een eensgezinde verdediging op het juiste moment effectief is in de strijd tegen het fascisme, zullen hun offers niet voor niets zijn geweest."

(Vertaling Paul Sharkey)

Van Vredesmuseum tot Hitlerkazerne Ernst Friedrich (1894-1967), een anarchist, richtte het eerste internationale anti-oorlogsmuseum op in Berlijn (1923) als getuigenis van de Duitse anti-militaristische beweging. Hij was zich bewust van het feit dat de wereld Duitsland nog steeds zag als onverzoenlijk militaristisch, ondanks het in diskrediet brengen van de oude Pruisische aristocratische militaire staat, en wilde laten zien dat veel Duitse arbeiders hadden gestreden tegen de militaire staat. Ook wilde hij op zijn beurt andere Duitse arbeiders laten zien hoe essentieel die strijd was, en nationalistische leugens onderuit halen. De verschrikkingen van de oorlog, aan het front en thuis, werden overweldigend in beeld gebracht in zijn Internationale Anti-Oorlogsmuseum op nr. 29 Parochialstrasse, Berlijn. Toen de nazi's de macht grepen, namen zij het museum in beslag, verbrandden de tentoonstellingsstukken en boeken en veranderden het gebouw in een SA-kazerne. Zij konden niet wachten op de noodzakelijke verbouwingen en schilderden van de ene op de andere dag het woord "Anti" uit de gevel en plaatsten een bewaker voor de deur.

nl.anarchistlibraries.net

Anarchisten tegen Hitler
De ondergrondse FAUD in het Rijnland
1995

www.katesharpleylibrary.net

a-bieb.nl